

Handlingsplan våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck

Dokumenttyp Handlingsplan	Dokumentnamn Handlingsplan våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck	Fastställd/upprättad 2023-09-04 § 159	Beslutsinstans Kommunstyrelsen	Giltighetstid Tills vidare
Dokumentansvarig Kanslichef	Version 1	Senast reviderad --	Dokumentinformation 333/23–750	Detta dokument gäller för Politik, anställda

Innehållsförteckning

Inledning.....	2
Syfte.....	2
Nationella och regionala styrdokument.....	3
Mäns våld mot kvinnor.....	4
Definition av våld.....	4
Våld i nära relation	4
Hedersrelaterat våld och förtryck	5
Våld i ungas relationer.....	6
Våldets uttryck	6
Konsekvenser av våld	7
Barn som upplever våld	7
Särskild utsatthet	8
Våldsutövare	8
Prostitution och människohandel för sexuella ändamål.....	9
Våldsförebyggande arbete.....	10
Framgångsfaktorer i arbetet mot våld i nära relation	10
Preventionsnivåer	11
Åtgärder i våldsförebyggande arbete.....	11
Samverkan	12
Mål	12
Åtgärder	12
Ansvar	13
Uppföljning	13
Referensförteckning.....	14
Åtgärdslista.....	16

Inledning

Både våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck är en kränkning av varje individs mänskliga rättigheter. Våldet medför både akuta och långsiktiga individuella konsekvenser, men även ekonomiska kostnader för både samhälle och individ. Alla som utsätts för våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck har rätt till stöd och skydd. Detta oavsett kön, ålder, etnicitet, religion eller sexuell läggning. Kommunen har ett ansvar enligt Socialtjänstlagens 5 kap. för att erbjuda stöd och hjälp till våldsutsatta samt till våldsutövare.

Våld i nära relation förekommer i alla samhällsklasser, religioner samt kulturer. Våldsutsatthet kan därigenom finnas hos människor vi möter både i kommunens verksamheter samt hos kommunens medarbetare. Utifrån detta behöver samtliga anställda ha kunskap om tecken på våldsutsatthet och vi behöver göra gemensamma ansträngningar för att förebygga våldet, samt för att upptäcka våldsutsatthet.

Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet för 2022 anmäldes 36 019 fall av misshandel där den utsatta var bekant med gärningspersonen. För anmälda misshandelsfall där den utsatta var en kvinna begicks brottet av en bekant person i 80 procent av fallen. Motsvarande siffra för männen var 42 procent. Under 2022 konstaterades 10 fall av dödligt våld där offer och förövare hade eller hade haft en parrelation. När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck så har det 2021 inkommit 51 anmälningar om äktenskapstvång, 87 anmälningar om barnäktenskapsbrott, 59 anmälningar om könsstympningar av flickor samt 15 anmälningar om vilseledande till äktenskapsresa. Enligt Brå (2014) är anmälningsbenägenheten låg bland gruppen våldsutsatta i nära relation. Orsakerna till det handlar bland annat om att den utsatta inte ser det som något allvarligt, upplever sig ha löst problemet själv, tror att polisen inget kan göra något och rädsla. Lagstiftningen kring hedersrelaterade brott är relativt ny och så sent som 2022 inrättades hedersförtryck som en egen brottsbeteckning, vilket kan inverka på antalet anmälningar.

Regeringen har som ett av de jämställdhetspolitiska målen (Jämställdhetsmyndigheten 2023), att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Jämställdhetsintegrering är huvudstrategin för att nå jämställdhet i samhället. Det innebär att ett jämställdhetsperspektiv ska beaktas i all politik som påverkar människors villkor, så att alla kvinnor och män, flickor och pojkar kan leva jämställda liv. Mäns våld mot kvinnor är enligt delmål 6 i de jämställdhetspolitiska målen, den yttersta konsekvensen av ett ojämnt samhälle. Det är viktigt att arbeta våldsförebyggande och upptäcka våldet tidigt för att kunna ge skydd och stöd. Arbetet mot mäns våld mot kvinnor är alltså både en fråga om våldsförebyggande arbete och ett jämställdhetsarbete. Kommunens handlingsplan för jämställdhet bör därför hanteras som en del av arbetet kring mäns våld mot kvinnor.

Övergripande målsättning

Älvsbyns kommuns övergripande riktning i arbetet mot våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck är att:

- Motverka förekomst av våld i nära relation i alla dess former.
- främja tidigt upptäckt av våldsutsatthet.

Syfte

Syfte med handlingsplanen är att

- öka kunskapen om våld i nära relation i alla dess former,
- beskriva hur arbetet, för att nå den övergripande målsättningen, ska bedrivas.
- beskriva mål för arbetet under perioden 2023–2024.

Nationella och regionala styrdokument

Regeringen har sedan 2006 haft våld i nära relation och mäns våld mot kvinnor i alla dess former som en högt prioriterad fråga. Inom begreppet mäns våld mot kvinnor inkluderar regeringen förutom våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck, även sexuellt våld, prostitution och människohandel. Inriktningen från regeringen är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Det innebär bland annat en nationell strategi (SOU 2015:55) för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2017–2026. Strategin innehåller åtgärder som stärkt skydd och stöd till våldsutsatta kvinnor, insatser mot våld i samkönade relationer samt åtgärder som motarbetar destruktiv maskulinitet och hederstänkande. Strategin är uppbyggd utifrån fyra målsättningar som är; *verkningsfullt förebyggande arbete, förbättrad upptäckt av våld och stärkt skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn, effektivare brottsbekämpning samt förbättrad kunskaps och metodutveckling*. Strategin fokuserar även på mäns delaktighet och ansvar för att stoppa våldet.

Under åren har lagstiftning ändrats så att signalerna från lagstiftaren tydligare visar på allvaret i den här formen av brott. Det har bland annat handlat om flera straffskärpningar såsom grovt kvinnofridsbrott och kring barnäktenskap och könsstympning, samt att ett särskilt hedersbrott inrättats.

Regeringen har under 2023 påbörjat arbetet med ett nytt åtgärdsprogram för att motverka och bekämpa mäns våld mot kvinnor som ska gälla 2024–2026. Det nuvarande åtgärdsprogrammet (Regeringskansliet, 2021) innehåller 99 åtgärder för att bekämpa mäns våld mot kvinnor. Det innebär bland annat åtgärder för förbättrad upptäckt av våldsutsatthet och för förebyggande arbete.

I Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling återfinns som mål 5: uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt. Det innebär bland annat att avskaffa alla former av våld mot kvinnor och flickor i det offentliga och privata rummet, inklusive människohandel, sexuellt utnyttjande och andra typer av exploatering (delmål 5.2). Vidare innefattar mål 5 även att avskaffa alla skadliga sedvänjor såsom barnäktenskap, tidiga äktenskap och tvångsäktenskap, samt kvinnlig könsstympning (delmål 5.3).

2022 uppdaterades Socialstyrelsens föreskrifter för att även inkludera socialtjänstens ansvar kring våldsutövare. Detta utifrån en ny bestämmelse i Socialtjänstlagen 5 kap 11a§ som anger att socialnämnden ska verka för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. Det innebär att socialnämnden har fått ett tydligare ansvar för våldsutövare.

I Länsstyrelsen Norrbottens regionala strategi för jämställdhet i länet 2018–2023 återfinns som delmål 6 att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Där anges att det största hindret för att uppnå

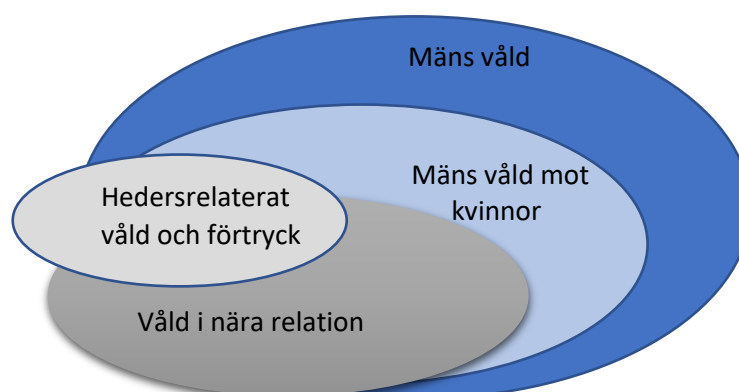
jämställdhet mellan män och kvinnor, är mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation. Strategin anger att länet behöver ändra riktning och inte bara fokusera på stöd och skydd utan även satsa på universell prevention. Målet med universell prevention är att åstadkomma en positiv utveckling i stället för att fokusera på förhållanden som är förenade med risk. En utmaning för Norrbotten beskrivs vara att misshandelsbrott som sker inomhus där offer och gärningsman känner varandra är vanligare i Norrbottens län än riksgenomsnittet. Det gäller oavsett om offret är man eller kvinna.

Definition av våld

Nedan beskrivs definitionen mäns våld mot kvinnor samt de olika delar som ingår i begreppet mäns våld mot kvinnor.

Mäns våld mot kvinnor

Frihet från våld är en mänsklig rättighet och återfinns i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck är både en folkhälsofråga, en jämställdhetsfråga och en brottsförebyggande fråga som allvarligt påverkar dem som utsätts i form av levnadsvillkor och livskvalitet.

Figur 1.

Figuren ovan illustrerar att mäns våld mot kvinnor inrymmer större del av det våld som sker i nära relationer. Hedersrelaterat våld och förtryck är en del av mäns våld mot kvinnor, tillika våld i nära relationer. Det finns också en del i det hedersrelaterade våldet som inte utövas inom nära relationer då våldet kan utövas av ett kollektiv som består av både män och kvinnor.

Mäns våld mot kvinnor innefattar:

- Alla former av psykiskt, fysiskt, sexuellt våld, ekonomiskt och digitalt våld liksom hot om våld.
- Våld i nära relationer riktat mot flickor, kvinnor, pojkar, män och hbtqi-personer
- Våld mot barn och barn som upplever våld i hemmet

- Hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor
- Prostitution och människohandel för sexuella ändamål och sexuell exploatering av barn
- Kommersialisering och exploatering av kvinnors kroppar i reklam, medier och pornografi

(Jämställdhetsmyndigheten 2023)

Våld i nära relation

Det som kännetecknar våld i nära relation är att den som utsätts har eller har haft en nära relation med gärningspersonen. Det finns ofta känslomässiga band mellan offer och förövare. Det känslomässiga bandet försvårar möjligheten till motstånd och uppbrott. Våld i nära relation förekommer både i heterosexuella och samkönade relationer samt mellan syskon och inom andra familj- och släktrationer. Nationellt centrum för kvinnofrid (2023) anger att det kan drabba både män och kvinnor, men kvinnor utsätts oftare för grovt, upprepat och kontrollerande våld. Kvinnor utsätts även oftare än män för sexuellt våld i nära relationer. Även kvinnor kan utöva våld i nära relation, men majoriteten av förövarna är män. Män som utsätts för våld kan ha svårt att identifiera sina upplevelser som våld och sig själva som våldsutsatta. Män utsätts oftare för psykiskt våld än fysiskt.

Statistik från Brottsförebyggande rådet (2023) visar att för anmälda misshandelsbrott mot vuxna kvinnor 2022 så var det vanligast (80%) att brottet begicks av en för offret bekant person samt i offrets bostad. När det gäller män så begicks brottet i majoritet av en obekant person (58%) och av dessa brott skedde de flesta utomhus. Det finns således en tydlig skillnad mellan misshandelsvåld som drabbar kvinnor och män. Våldet drabbar även de barn som finns i familjen och sedan 2021 är det ett brott att utsätta barn för att bevittna våldet.

Våld i nära relation kan utgöras både av handlingar som är brottsliga såsom fysiskt och psykiskt våld, men det kan även utgöras av handlingar som inte definieras som brottsliga, men som skapar ett mönster av utsatthet. Det kan handla om nedsättande kommentarer, isolering och ekonomiskt utnyttjande. Våldet består ofta av en kombination av handlingar. När det gäller våld riktat mot funktionsnedsatta så kan våldet bestå av handlingar som direkt riktar sig till funktionshindret såsom att putta undan rollator eller ta ur batterier ur hörapparaten. Våldet ökar i allvar och intensitet ju längre relationen fortgår och våldet kan fortsätta även efter att relationen tagit slut. Det kan förändras och intensifieras vid ett uppbrott. Några exempel på våld efter relationens slut kan vara ryktesspridning, stalkning, digitalt våld och att använda barnen som hämnd. Även fysiskt våld kan fortgå efter relationens slut. (Kunskapsguiden.se, 2023)

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck är en del av mäns våld mot kvinnor, men har samtidigt tydliga skillnader. Jämställdhetsmyndigheten (2023) beskriver att hedersrelaterat våld och förtryck grundar sig på ett kollektivt tryck om att upprätthålla de gemensamma normerna samt att vid behov återupprätta familjens och släktens anseende dvs. heder. De gemensamma normerna är patriarkala samt starkt heteronormativa. Hedersrelaterat våld och förtryck har som kärna att hedern ska bevaras. Hedern för en familj/släkt är kopplat till oskulds och kyskhetsnormer hos flickor och kvinnor. För att bevara hedern ligger ansvaret på flickor och kvinnor att bete sig efter

dessa normer. Länsstyrelsen Östergötland (2020) beskriver att det finns förväntningar och/eller krav på att individen ska sätta familjens, släkten eller ett ännu större kollektivs intressen före sina egna. Den som inte gör det riskerar att övertalas, pressas eller utsättas för psykisk eller fysisk bestraffning. Det kan räcka med rykte om att en flicka/kvinna inte betar sig efter dessa normer för att hedern ska anses skadad och då behöver återupprättas. Män har till ansvar att säkerställa att flickor och kvinnor lever upp till normerna och detta ansvar fördelas även på exempelvis bröder i familjen, men även kvinnor kan utöva hedersförtryck. De patriarkala föreställningarna tar sig uttryck i kontroll av flickor och kvinnor som sträcker sig från begränsningar i vardagen såsom val av kläder, vänner och rörelsefrihet till begränsningar i val av utbildning, arbete, äktenskap samt skilsmässa. Medan det vid våld i nära relation oftast handlar om en ensam förövare så präglas hedersrelaterat våld och förtryck av att gärningarna antingen utförs kollektivt eller ofta är kollektivt sanktionerade. Nationellt centrum för kvinnofrid (2023) beskriver att den kollektiva karaktären på våldet gör att gränserna mellan offer och förövare blir otydliga. De som medverkar till förtrycket kan själva vara utsatta och exempelvis känna sig pressade till att genomföra handlingarna. Det är våldsutsatta som skuldbeläggs, inte förövaren/förövarna. Det finns även en transnationell aspekt på det hedersrelaterade våldet eftersom sanktionerna och påtryckningar till våld kan komma från släktmedlemmar i andra länder.

Det är främst flickor och kvinnor som utsätts, men även män och pojkar kan drabbas genom exempelvis begränsningar av val av religion, relationer, välja partner och hemlighålla sexuell läggning (hedersförtryck.se, 2023). Då bi- och homosexualitet inte är accepterat i en hederskontext så är något annat än en heterosexuell relation otänkbart. Detsamma gäller personer som identifierar sig med annan könsidentitet än det biologiska könet. Det gör att hbtqi-personer drabbas extra hårt. Pojkar kan få roll både som offer och förövare när de exempelvis tvingas kontrollera sina systrar.

Skillnaden från våld i nära relation ligger delvis i att det är familjens sociala anseende som är det centrala. Därtill finns det specifika våldsuttryck som skiljer sig från våld i nära relation, såsom könsstymning av flickor/kvinnor samt barn- och tvångsäktenskap. Dessa grundar sig också i föreställningen om att mäns och familjens heder är kopplat till flickors och kvinnors sexuella beteende. Könsstymning av flickor är förbjudet i Sverige, även om handlingen utförs i annat land där det är tillåtet.

Våld i ungas relationer

Våld i unga relationer, åldern 15–24 år, är då en ung person utsätter sin partner för våld eller när en ung person blir utsatt för våld. Utöver fysiskt, psykiskt och sexuellt våld så är kontroll och hot över internet och sociala medier vanligt. Enligt Brå (2021) har nästan 23% av flickor i åldern 16–24 år någon gång utsatts för våld. För pojkar är siffran 14%. Unga personer som är utsatta för våld är ofta inte medvetna om att de är utsatta för brottslighet. Därför söker de inte hjälp eller anmäler till polisen.

Brå tar i sin rapport Våld i ungas parrelationer (2021) upp likheter i våldets karaktär mellan unga och vuxna. Ungas relationsvåld kan inte ses som väsensskilt från vuxnas relationsvåld. Likheter finns kring såväl våldets dynamik, utveckling och process, som kring formerna av våld och upplevelserna av våldet. Samtidigt finns det faktorer som särskiljer våldet mellan unga och vuxna som är kopplade till ungdomstiden och de förhållanden som unga lever under. Ungdomstiden präglas av viktiga psykosociala förändringar och utgör en övergångsfas mellan barndom och

vuxenliv. Ungdomstiden innebär ett identitetsskapande och intensiv social inläring. Den unge ökar sin autonomi gentemot föräldrar och familj, samtidigt som behovet av andra nära relationer ökar och sexualiteten får större betydelse. Detta sker under en period då hjärnan inte är fullt utvecklad och den unge har en tendens till kortsiktigt tänkande, sämre möjlighet att fatta rationella beslut, sämre känsloreglering och impuls kontroll. Detta sammantaget kan påverka risk för både våldsutövning och våld utsatthet, bland annat genom att unga oftare hamnar i sårbara situationer, har en underutvecklad förmåga att göra riskbedömningar i potentiellt farliga situationer samt kan ha sämre konfliktlösningstrategier.

Våldets uttryck

Vid både våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck så kan våldet ta sig flera olika uttryck. Det kan handla om:

- Fysiskt våld: örfilar, knytnävsslag, sparkar, slag med tillhygge, stryptag, knivstick
- Psykiskt våld: nedsättande kommentarer, glåpord förlöjliganden, hot, tvång, trakasserier, kränkningar, skuldbeläggande
- Sexuellt våld: olika former av sexuellt påtvingade handlingar, användning av ett sexuellt kränkande språk, sexuella trakasserier, tvingas se på pornografi
- Social utsatthet: isolering och kontroll av sociala kontakter, ej få välja sociala kontakter eller partner.
- Materiellt våld: förstörelse eller stöld av den utsattes personliga tillhörigheter, värdesaker m.m.
- Vanvård
- Ekonomiskt våld: begränsning av ekonomiska tillgångar, ekonomiska hot, hindra försörjning
- Våld mot husdjur
- Latent våld: ilska eller aggression som inte är uttalad men som framkallar otrygghet och rädsla. Det latent våldet är ständigt närvarande och kan leda till annat våld. Den som utsätts är i ständig beredskap och risken för nytt våld skapar ett strategiskt anpassat beteende hos den utsatte för att undvika våld.

(Kunskapsguiden.se, 2023; Nationellt centrum för kvinnofrid 2023)

Vid både våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck kan det fysiska våldet få dödlig utgång.

Konsekvenser av våld

Våld får konsekvenser både på individ, grupp och samhällsnivå. Det skapar lidande för individen och stora kostnader för samhället bland annat i form av vårdkostnader och kostnader för sjukfrånvaro för arbetsgivare.

Att utsättas för våld kan leda till ökad risk för psykisk och fysisk ohälsa, både på kort och lång sikt. Våld kan ge upphov till akuta skador, men också leda till kroniska besvär såsom smärta, ångest, depression och posttraumatiska stressyndrom. Det kan leda till fysiska besvär så som huvudvärk, värk i magen och värk eller smärta i andra delar av kroppen. Även självska debeteende

och riskbruk av alkohol kan vara en konsekvens av våldsutsatthet. Psykosociala konsekvenser för den våldsutsatta kan förekomma både på kort och lång sikt. Det kan handla om svårigheter kopplade till nära relationer och sexualitet, depressioner, sömn- och ätstörningar, koncentrationssvårigheter, ångest och isolering. (Nationellt centrum för kvinnofrid 2023)

I rapporten Att synliggöra det osynliga (2022) ges beskrivning av de ekonomiska kostnaderna som kan uppstå på grund av våldsutsatthet. Det är kostnader som på olika sätt drabbar den enskilde, samhället i stort eller någon av samhällets olika aktörer. Kostnader för våldsutsattheten varierar kraftigt både i omfattning och fördelning beroende på den våldsutsattas grad av utanförskap, samt dess varaktighet och orsaker. Det kan handla om reala kostnader såsom kostnader för olika insatser såsom vårdkostnader, terapeutiska kostnader, skyddat boende etc. Vidare kan det handla om finansiella kostnader på grund av att den utsatta av olika skäl inte kan försörja sig själv. I det räknas sjukpenning, ekonomiskt bistånd, sjukersättning och a-kassa. Till detta kommer även kostnader för produktionsförluster i de fall den utsatta inte kan arbeta (helt eller delvis). Produktionsförlust påverkar både arbetsgivare och samhället i stort då individen inte bidrar till folkhushållet. Även kostnader inom rättssystemet och kriminalvården kan räknas in i de samhälleliga kostnaderna för mäns våld mot kvinnor. Sammantaget innebär det att det finns stora samhälleliga vinster på att förebygga våld samt främja tidig upptäckt.

Barn som upplever våld

Många barn i Sverige lever i familjer där det förekommer våld. Enligt SOU 2019:32 lever omkring 210 000 barn i hushåll där det förekommer olika typer av våld. Sedan 2021 är det, genom ett inrättat barnfridsbrott, straffbart att under vissa förutsättningar utsätta ett barn för att bevittna vissa brottsliga handlingar, såsom vålds- och sexualbrott, i nära relation. För barnet är det en form av våldsutsatthet att uppleva våld i nära relation. Det handlar enligt Brå (2014) inte bara om att bevittna våldet, barnet kan även höra våldet och se effekterna i efterhand i form av fysiska skador på den våldsutsatta och materiella skador i hemmet. Det finns enligt SKR (2020) en risk för barn som lever med våld i hemmet att själva utsättas för våld. Risken för våld mot barn ökar tio gånger om det förekommer våld mellan de vuxna i hemmet. Risken för fysiskt direkt våld mot barnet ökar ju äldre barnet blir. Våld drabbar barn på många olika sätt. Barn som upplever våld i familjen löper ökad risk att utveckla beteendeproblem och emotionella problem. De riskerar också att bli traumatiserade av sina upplevelser. Under längre sikt så är upplevelse av våld en stark stressfaktor som ökar risken för sämre skolresultat, lägre livskvalitet, psykisk sjukdom och självskadebeteende. Barn som upplever våld i hemmet uppvisar exempelvis mer ångest, depression, temperamentsproblem än andra barn. De är ofta också mer ängsliga, oroliga, antisociala och aggressiva än andra barn.

Särskild utsatthet

Våld i relation förekommer i samtliga sociala kategorier, men en del grupper kan beskrivas som särskild utsatta. Nationellt centrum för kvinnofrid (2023) beskriver att sårbarheten hos dessa grupper handlar om att personen befinner sig i ett särskilt underläge gentemot våldsutövaren eller att personen på grund av avsaknad av egna resurser i större utsträckning är beroende av andra för att förändra situationen. Det kan också handla om att gruppen är utsatt i särskilt hög grad eller att brotten ger upphov till särskilt allvarliga konsekvenser. Grupper som identifieras som särskild utsatta är:

- Äldre kvinnor
- Kvinnor med funktionsnedsättning
- Kvinnor med utländsk bakgrund
- Kvinnor med missbruks- och beroendeproblematik
- Unga
- Kvinnor i prostitution och människohandel för sexuella ändamål

För att alla kvinnor ska få sina rättigheter tillgodosedda krävs insatser som är anpassade till de behov som kan finnas hos kvinnor i särskild utsatthet. Det är även viktigt att se våldet och inte fokusera på exempelvis funktionsnedsättningen eller missbruket.

Våldsutövare

Våldsutövare i nära relation är oftast men inte alltid män. Enligt Brå utgjorde män 98 procent av alla misstänkta för våldtäkter och 86 procent av alla misstänkta för misshandel mellan 2005–2012. När det kommer till dömda för sexköp så var samtliga män (Skr 2016:17/10). SKR (2017) poängterar att det är viktigt att motarbeta all form av våld i nära relation och vara uppmärksam på att våldsutövare även kan vara kvinnor samt att våldet kan ske i samkönade relationer.

Våldsutövare finns i samtliga grupper i samhället. En person som utövar våld kan göra det av olika anledningar. Nationellt centrum för kvinnofrid (2023) beskriver att det kan skilja sig i vilka former av våld som används, hur allvarligt våldet är samt hur systematiskt det är. Vissa våldsutövare riktar våldet endast mot närstående, medan andra riktar våldet både mot närstående och icke närstående. Våldet kan vara impulsivt och ett resultat av att våldsutövaren har svårt att hantera tankar och känslor i vissa situationer, så kallat situationsbundet våld. I andra fall kan våldet vara systematiskt och överlagt. Det handlar då om våldsutövare som utövar kontroll över den våldsutsatta liv och kontakter med andra. En del våldsutövare har emotionellt instabila eller antisociala personlighetsdrag.

Personer som utövar våld har rätt till stöd och hjälp för att bryta sitt beteende. Socialstyrelsen (2021) beskriver att nå våldsutövare kan innebära en förebyggande insats för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld. SKR (2017) anger att förändringsarbete med våldsutövare utgår ifrån att människor kan förändras och att våld kan förebyggas genom att våldsutövare upphör med sitt beteende. Samtidigt är våldsutövare en svår grupp att arbeta med. Detta på grund av att våldsutövare sällan upptäcks, söker hjälp eller är motiverade till ett förändrat beteende. Dessa grupper kan även utgöra stor fara för den person som de utsatt för våld och insatser till våldsutövare behöver åtföljas av säkerhetsbedömningar kring den våldsutsatta. Socialstyrelsen (2020) lyfter fram att arbetslöshet, missbruk och psykisk ohälsa är riskfaktorer. Det kan finnas erfarenhet av våld i barndomen samt finnas brister i förmåga att kommunicera i nära relation och problem med impulsivitet. Även negativa attityder mot kvinnor och positiva attityder till våld kan vara förekomma hos våldsutövare i nära relation.

Prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Inom begreppet mäns våld mot kvinnor återfinns även prostitution samt människohandel för sexuella ändamål. Även om handlingsplanens syfte inte är att ange riktning för det kommunala arbetet kring dessa problemområden så bör de ändå belysas då de är en del av mäns våld mot kvinnor.

Personer som säljer sex riskerar i hög grad att utsättas för fysiskt och sexuellt våld. (Nationellt centrum för kvinnofrid, 2023) Personer som befinner sig i prostitution kan komma från alla samhällsklasser och ha olika erfarenhet av att sälja sex, men de flesta hamnar i prostitution på grund av något yttre eller inre tvång. Jämställdhetsmyndigheten (2021) har i sin kartläggning kommit fram till att fler homo-, bisexuella och queera personer hade tagit emot ersättning för sex jämfört med heterosexuella. I särskilt utsatta grupper är andelen betydligt högre än bland befolkningen i stort. Till särskilt utsatta grupper räknas vuxna och ungdomar i SIS-boende, och migranter. Det som främst upprätthåller prostitution är efterfrågan på tjänsten. Det ojämlika förhållandet mellan köparen och säljaren av sexuella tjänster bidrar till en ökad risk för våldsutsatthet. I Sverige är det sedan 1999 förbjudet att köpa sex, men inte att sälja sex. Detta med syfte att individer i utsatthet ska våga anmäla brott och söka hjälp. Sedan 2018 kan en person som köper sexuella tjänster även dömas för våldtäkt, sexuellt övergrepp eller så kallade oaktsamma former av dessa brott.

Människohandel är något som både män och kvinnor utsätts för, men för kvinnor handlar det oftast om människohandel för sexuella ändamål. Även barn utsätts för människohandel. Människohandel innebär enligt Jämställdhetsmyndigheten (2023) att gärningspersoner, genom falska löften och direkta hot, rekryterar och flyttar människor i syfte att utnyttja dem. För barn krävs inget vilseledande eller hot för att det ska vara människohandel. Handeln av människor är den allvarligaste formen av organiserad brottslighet och utgör en allvarlig kränkning av de mänskliga rättigheterna. Enligt Nationellt centrum för kvinnofrid (2023) så är människohandel för sexuella ändamål den vanligaste formen av människohandel inom EU och ska ses som en form av könsrelaterat våld som mest drabbar kvinnor och flickor. De som drabbas är inte en homogen grupp och deras erfarenheter kan skilja sig åt avsevärt.

Våldsförebyggande arbete

Framgångsfaktorer i arbetet mot våld i nära relation

SKR (2016) har i sin rapport Framgångsfaktorer i kvinnofridsarbetet identifierat framgångsfaktorer för att främja varaktig kvalitet. Det är faktorer som har bidragit positivt till ett kvalitativt och framgångsrikt våldsförebyggande arbete.

- **Flera vägar in:** För att underlätta för våldsutsatta och våldsutövare att komma i kontakt med kommunens verksamheter, behöver det finnas flera vägar in. Det kräver i sin tur att kunskap om vart stöd finns inom kommunen är brett känt inom verksamheterna.
- **Information:** Information om kommunens arbete kring våld i nära relation behöver spridas i flera olika kanaler. Det handlar bland annat om att bygga upp kunskap och förtroende för den stöd- och hjälpverksamhet som kommunen erbjuder.
- **Öppna serviceinsatser:** Det kan vara ett sätt att sänka trösklarna och öka möjligheten att upptäcka våldsutsatthet samt våldsutövning tidigt.
- **Våga fråga om våld:** Personal som möter våldsutsatta måste våga fråga om våld samt ha en kunskap om hur ett eventuellt positivt svar ska hanteras. Ju fler av kommunens anställda, inom olika verksamhetsområden, som har grundläggande kunskap om och förståelse för våldets mekanismer och konsekvenser, desto större är möjligheten att upptäcka våldsutsatthet tidigt.
- **Direkt och adekvat stöd:** Vid kännedom om våldsutsatthet eller våldsutövning är det viktigt att ge direkt och adekvat stöd och hjälp. Eftersom många utsatta förminskar och

förnekar sin våldsutsatthet är det viktigt att ta utsattheten på allvar och agera snabbt. När kunskap finns spridd på ett strukturerat sätt inom organisationen så skapar det ett professionellt bemötande och förutsättningar för att våldsutsatta inte ska behöva vänta på stödet eller slussas runt. Det behöver finnas tydlighet och kunskap i kommunens organisation var stödet finns. Att snabbt kunna ge adekvat stöd och hjälp till våldsutsatta förutsätter en väl fungerande intern samverkan. För att underlätta socialtjänstens arbete behöver det finnas interna stödprocesser såsom politiskt beslutade handlingsplaner, standardiserade rutiner och metoder.

- **Kvinnofridsarbete bör integreras i ordinarie struktur:** Det handlar om att kvinnofridsarbetet finns med i det kommunövergripande styrsystemet i form av strategi, mål, aktiviteter och uppföljningar. Det innebär att arbetet med kvinnofrid har tydliga mål, indikatorer, aktiviteter och en budget som följs upp årligen, vilket ökar både hållbarheten såsom kvaliteten i arbetet. Detta samlat ger legitimitet till kvinnofridsarbetet. Exempel på ordinarie struktur kan vara att inkludera kvinnofridsarbetet i det övergripande folkhälso- och jämställdhetsarbetet. Funktion inom organisationen som samordnar och utvecklar ett framgångsrikt arbete inom området är värdefullt vid utveckling av organisatoriska flöden, metoder, insatser och/eller kommunövergripande förhållningssätt, samverkansavtal, rutiner och handlingsplaner. Denna funktion samordnar och arbetar med strategiska frågor och på strategisk nivå, inte att förväxla med den samordning som kan behövas på operativ nivå. En strategisk samordning är en stor resurs för förtroendevalda och chefer som vill utveckla verksamheten.
- **Strukturerad samverkan:** En strukturerad operativ samverkan inom och mellan kommuner, med HSL, tandvård, polis etc. är en viktig beståndsdel i ett framgångsrikt arbete.
- **Tillvarata nationellt stöd:** Framgång i arbetet nås även genom att tillvarata det nationella stödet som finns. Det handlar om nationella handlingsplaner och satsningar inom området, men även olika myndigheters handlingsböcker, vägledningar och kompetensutvecklingsstöd. Länsstyrelsen har uppdrag att stödja kommuner i sitt kvinnofridsarbete.

Preventionsnivåer

Det finns tre nivåer av våldsförebyggande arbete. Alla nivåer fyller en viktig funktion, men har olika målgrupper och metoder. I ett framgångsrikt preventionsarbete behöver insatser ske inom samtliga nivåer.

- **Universell våldsprevention:** Handlar om hälsofrämjande insatser för alla. Insatserna görs innan våld har uppstått. Insatserna riktar sig till den breda allmänheten. Det kan handla om förändringar i attityder och destruktiva könsnormer. Arbete på denna nivå avlastar trycket på den indikativa nivån.
- **Selektivt förebyggande arbete:** Insatser som riktar sig till avgränsade grupper som bedöms ha en förhöjd risk att utsättas för eller utöva våld.
- **Indikativt våldsförebyggande arbete:** Akuta och behandlande insatser efter att våld har skett, exempelvis bearbetning av trauma, rehabilitering av offer eller behandling av förövare. Denna nivå är den vanligaste och är reaktiv på våldet.

Våldspreventivt arbete kan ske inom flera eller samtliga nivåer samtidigt. Ett brett våldsförebyggande arbete leder ofta till att våldsutsatthet och våldsutövare upptäcks i högre grad. (Jämställdhetsmyndigheten 2020)

Åtgärder i våldsförebyggande arbete

Jämställdhetsmyndigheten (2020) har i sin handbok Inget att vänta på tagit fram fem steg för förändring för ett framgångsrikt våldsförebyggande arbete. Dessa är:

- **Initiera samverkan:** Identifiera strategiska partners, arenor och verksamhetsområden för det våldsförebyggande arbetet såväl som att säkerställa mandat och resurser. Klargör även hur ska arbetet organiseras samt integreras i befintliga strukturer.
- **Beskriv våld som problem:** Identifiera de problem och förändringsbehov som utvecklingsarbetet ska påverka. Genom att definiera och kartlägga våldet läggs grunden för prioriteringar och kunskapsbaserade insatser som sedan kan följas upp.
- **Identifiera förändringsfaktorer:** Gör en analys av vilka risk- och skyddsfaktorer som påverkar det våld som ni vill förebygga. Dessa risk- och skyddsfaktorer kan sedan utgöra grund för de förändringsidéer som de våldsförebyggande insatserna bygger på. Genom detta blir insatserna väl anpassade för att påverka de problem som ska åtgärdas. Då de flesta våldsformer kan kopplas till destruktiva normer för maskulinitet så bör analysen innehålla genusvetenskapliga perspektiv på våld.
- **Utveckla insatser:** På vilken nivå ska det våldsförebyggande arbetet bedrivas?
- **Implementera, följ upp och sprid:** Säkra långsiktig hållbarhet i utvecklingsarbetet genom att uppdatera befintliga verksamhetsplaner och styrdokument med våldspreventiva mål och aktiviteter. Utveckla även former för uppföljning och utvärdering.

Utöver detta behöver ett större fokus ligga på förebyggande arbete i stället för enbart insatser när våldet redan skett. För att nå en förändring i fokus menar Jämställdhetsmyndigheten (2023) att både män och kvinnor behöver vara med i arbetet med att förändra normer som rättfärdigar den bredd av våld som drabbar kvinnor, barn, andra män och icke-binära.

Samverkan

Både SKR (2016) och Jämställdhetsmyndigheten (2020) lyfter fram vikten av samverkan för ett våldsförebyggande arbete. Det innebär att olika kompetenser och nivåer gemensamt bidrar till problembeskrivning och analys. Samverkan behövs både kring individen som är våldsutsatt, och med andra aktörer och myndigheter samt en strategisk övergripande samverkan. Det handlar om att mellan aktörer klargöra roller och ansvar för att skapa förutsättningar och samordna insatser samt för att motverka att det interna arbetet motverkar varandra. När flera aktörer ska involveras så behövs samordning och samverkan för att nå större effektivitet i de framtida insatserna. För kunskapsstöd och strategisk planering kan arbetet samordnas på övergripande nivå tillsammans med folkhälso-, jämställdhet, kvinnofrid och brottsförebyggande arbete. Värdefullt är även ideella organisationer som har kunskap om mäns våld mot kvinnor såsom kvinno- och tjejjourer och civilsamhället. Samverkan med andra myndigheter såsom Länsstyrelsen kan utgöra ett stöd i det lokala våldsförebyggande arbetet. Utan organisatoriskt stöd finns inte förutsättningar varken för

att samverka eller bedriva ett långsiktigt utvecklingsarbete. Det är därför värdefullt att förankra det våldsförebyggande arbetet i chefsled, få politiskt stöd och styrning när det är nödvändigt, formalisera samverkan samt integrera det våldsförebyggande arbetet i ordinarie lednings- och styrsystem. Formella beslut om uppdrag stärker förutsättningar för såväl kvalitet som hållbarhet. Det ger också förutsättningar för större genomslag för det våldsförebyggande arbetet

Mål 2023–2024

Öka kunskapen hos medarbetare, chefer och förtroendevalda om våld i nära relation samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Information om rätten till stöd för våldsutsatta och våldsutövare, samt vägar in till stödet, ska finnas tydligt i kommunens olika kanaler.

Skapa förutsättningar för att samordna det våldsförebyggande arbetet.

Nulägesanalys av Älvsbyns kommuns arbete kring mäns våld mot kvinnor.

Åtgärder

För att nå det krävs åtgärder på olika nivåer, vilka beskrivs i medföljande åtgärdslista.

Ansvar

Kommunfullmäktige har det övergripande ansvaret för Älvsbyns Kommuns våldsförebyggande arbete.

Kommunstyrelsen ansvarar för att föra arbetet framåt genom att anta handlingsplanen samt följa upp.

Kommunchefen ansvarar för genomförande av handlingsplanens mål och åtgärder.

Chef/rektor ansvarar för att göra handlingsplanen känd hos sina medarbetare samt verka för dess implementering.

Medarbetare ansvarar för att aktivt medverka i handlingsplanens mål och åtgärder.

Uppföljning

Handlingsplanen följs upp och revideras hösten 2024.

Referensförteckning:

- Brå (2014) *Rapport 2014:8. Brott i nära relationer. En nationell kartläggning*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2021) *Rapport 2021:15 Våld i ungas parrelationer*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- FN:s konventioner om Mänskliga rättigheter (2011) Stockholm: Regeringskansliet.
- Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Inget att vänta på*. Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten.
- Jämställdhetsmyndigheten (2021) *Rapport 2021:10 Samordning av det våldsförebyggande arbetet*. Göteborg: Jämställdhetsmyndigheten
- Länsstyrelsen Östergötland (2022) *Att synliggöra det osynliga – En socioekonomisk analys av hedersrelaterat våld och förtryck*.
- Länsstyrelsen Norrbotten (2018). *Strategi för ett jämställt Norrbotten 2018–2023*.
- Länsstyrelsen Östergötland (2020): *Hedersrelaterat våld och förtryck. Handbok för skola och socialtjänst om skyldigheten att se och hjälpa utsatta*.
- Regeringens skrivelse 2016/17:10 *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*.
- Regeringskansliet (2021). *A2021/02397 Åtgärdsprogram för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2021 – 2023*.
- SFS: Socialtjänstlag (2001:453)
- SKR (2016) Framgångsfaktorer i kvinnofridsarbetet
- SKR (2020) Barn som upplever våld
- Socialstyrelsen (2020) *Behandlingsmetoder för män som utövar våld i nära relationer*.
- Socialstyrelsen (2021) *Meddelandeblad Nr5/2021 Nya bestämmelser om förbyggande av våld i nära relationer och om barnfridsbrott*.
- Socialstyrelsen (HSL-FS 2022:39). *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relation*.
- SOU 2015:55 *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck*.
- SOU 2019:32 *Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar våld mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord*
- <https://bra.se/statistik/statistik-om-brottstyper/vald-och-misshandel.html> (hämtad 2023-06-05)
- <https://bra.se/statistik/statistik-om-brottstyper/vald-i-nara-relation.html> (hämtad 2023-05-15)
- <https://www.hedersfortryck.se/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/vad-ar-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/> (hämtad 2023-05-22)
- <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/jamstalldhet-i-sverige/delmal-6-mans-vald-mot-kvinnor-ska-upphora/> (hämtad 2023-05-12)

<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/aktuellt/nyheter/fokus-pa-barn-som-bevittnar-vald/>
(hämtad 2023-05-15)

<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/valdsforebyggande-arbete> (hämtad 2023-06-01)

<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/prostitution-och-manniskohandel>
(hämtad 2023-06-01)

<https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/vald-i-nara-relationer/valdsutovare-i-nara-relationer/> (hämtad 2023-05-31)

<https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/vald-i-nara-relationer/vad-ar-vald-i-nara-relationer/> (hämtad 2023-06-05)

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK):

www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/ (hämtad 2023-03-14)

www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/ (hämtad 2023-04-20)

<https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/sarskild-sarbarhet/> (hämtad 2023-05-31)

<https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/medicinska-och-psykosociala-konsekvenser-av-vald-i-nara-relationer/> (hämtad 2023-06-05)

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/17-globala-mal-for-hallbar-utveckling/> (hämtad 2023-05-22)

<https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/manskligarattigheterjamlikhet/jamstalldhet/jamstalldhetsintegrering.54817.html/> (hämtad 2023-05-12)

Åtgärdslista

Åtgärd	Målgrupp	Ansvar	Tidsplan
Grundläggande utbildning om våld i nära relation samt hedersrelaterat våld och förtryck.	Förtroendevalda, chefer och anställda	Kommunchef	ht 2023-ht 2024
Se över information som finns tillgängligt på kommunens kanaler samt revidera vid behov.	Samtliga verksamheter	VO chefer Kommunikatör	ht 2023-ht 2024
Se över vägar in till stöd för våldsutsatta och vid behov tydliggör och sprid information.	Individ och familjeomsorg	Socialchef	ht 2023-ht 2024
Identifiera vilka externa och interna samverkansstrukturer som finns, samt vilka som behöver upprättas	Samtliga verksamheter	Kommunchef	ht 2023-ht 2024
Nulägesanalys av Älvsbyns kommuns arbete mot mäns våld mot kvinnor.	Samtliga verksamheter	Kommunchef	ht 2023-ht 2024